

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

43

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • יום שלישי לסדר תרומה תשע"ב

אלא על מה שבני אדם חיים ונושמים, שהרי מישהו מנשים אותם, וכיון שידועים את זה צריכים להלל ולשבח על כך.

ויש הרבה דרגות בענווה, כמו שאמרו חז"ל (חולין פט, א) על הפסוק "לא מרובכם מכל העמים חשק השם בכם כי אתם המעט מכל העמים", אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני ואנוכי עפר ואפר, למשה ואהרן אמר ונחנו מה, לדוד אמר ואנוכי תולעת ולא איש", וכתוב בגמרא שם "גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב ואנוכי עפר ואפר ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה".

נדבר על מידת הענווה, עניין הענווה הוא הרגשת האפסיות, לא סתם מחשבות שאני לא שווה כלום, אלא הכרת האמת שכל מה שיש לי הוא בחסד מן השמים, כי האדם הוא מונשם בכל רגע ורגע, וכמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה יד, ט) על כל נשימה ונשימה שהוא נושם צריך לקלס לבורא מאי טעמא כל הנשמה תהלל יה כל הנשימה תהלל יה, והיינו שצריך להלל ולשבח להקב"ה על כל נשימה.

ולא כתוב שצריך להודות על זה אלא להלל ולקלס, מפני שהודאה שייך על דבר שמרגישים את החסד שבזה, וכשיש נס שלא כדרך הטבע, מרגישים ורואים את ההשגחה ונותנים הודאה, אבל אדם רגיל אינו מרגיש שהוא חי בנס, ואמנם הוא מאמין בזה אבל אינו מרגיש זאת בחוש, ומכל מקום שייך להלל ולשבח על בריאת האדם, לא על עצמו

דברים ברורים

היות וכלי תקשורת שונים סילפו דברים שנאמרו על ידי רבינו שליט"א, ונעשה בהם שימוש על ידי רחוקים מתורה, הננו להבהיר את דעתו הברורה של רבינו שליט"א מדברים שאמר בשיחותיו האחרונות, וכבר התפרסמו בגיליונות 'דרכי החיזוק'.

מצינו בגמרא (ב"ב ח, א) שהביאו את הפסוק "גם כי יתנו בגויים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים", ודרשו בלשון ארמית "אי תנו כולהו עתה אקבצם ואם מעט מהם יחלו ממשא מלך ושרים", והיינו שאם כל ישראל היו לומדים ועוסקים בתורה, "עתה אקבצם" - מיד היה קיבוץ גלויות, ואם רק מעט עוסקים בתורה אזי "יחלו ממשא מלך ושרים", אלו המעט שעוסקים בתורה פטורים מלשלם מס למלך.

וכך היה המציאות תמיד, למשל במצרים שעבדו עבודת פרך, שבט לוי שעסקו בתורה קיבלו פטור מן העבודה, אפילו המצרים הבינו שהעוסקים בתורה פטורים מגזירת השעבוד, וכמו בחורי ישיבה שיש להם שחרור מהצבא, מפני שכל ההגנה הטבעית יכולה להגן רק אם יש בני תורה שהם נותנים את זכות הקיום, ואם כולם היו בני תורה לא היה צורך כלל בצבא, כמו שאמרו "אי תנו כולהו עתה אקבצם".

וכי אפשר להעלות על הדעת שבני ישיבות ילכו להתגייס לצבא? משל למה הדבר דומה, לטייס בצבא שעוזב את תפקידו ורוצה להיות חייל פשוט ולא טייס, למרות שהסכנה יותר גדולה להיות חייל קרבי, הרי הוא פושע בזה שעוזב את תפקידו ומפקיר את יושבי הארץ, כי הוא חייב להגן בתפקיד של טייס, ומה יעשה חייל פשוט אם לא יהיו טייסים, הרי חייל פשוט בלי טייסים אינו שווה כלום.

ומי שעוזב את תפקידו נקרא עריק, ועונשו חמור מאד, וכמו שמצינו על הפסוק (דברים כ, ט) "ופקדו שרי צבאות בראש העם", ופירש"י, "שמעמידים זקיפים מלפניהם ומאחריהם וכשלים של ברזל בידיהם וכל מי שרוצה לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו", מי שיש לו תפקיד והוא עוזב את תפקידו ובורח מן המערכה, מענישים אותו וחותרים את רגליו, מפני שהוא מעמיד בסכנה את כל המצב הביטחוני.

לכן מי שעוסק בתורה הרי זו ההגנה הגדולה ביותר, וכמו שאמרו חז"ל (מכות י, א) מאי דכתיב עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה, והיינו כי התורה מגינה ומצילה, וגם הצבא לא שייך שיצליח בלי זכות התורה, ואם כולם היו בני תורה לא היה צורך כלל בצבא.

ומעשה שהיה לאחר קום המדינה, בתקופה שהיה מצב קשה של מלחמה, והיו שני בחורי ישיבה שעזבו את הלימוד והלכו לצבא, והסוף היה שנהרגו במלחמה, ואמר על זה הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל כי זהו מה שאמרו (ב"ב עט, א) "כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו שנאמר ונתתי את פני בהם מהאש יצאו והאש תאכלם", ופירש"י, "מהאש יצאו - מן התורה פירשו דכתיב הלא כה דברי כאש וכתוב מימינו אש דת למו", וכיון שעזבו את התורה שנקראת אש, יש כנגד זה אש אחרת שאוכלת ושורפת.

עובר ומורד, כי היצר הרע מפתה אותו להראות את גבורתו שאינו מפתח מכלום.

ולפעמים אדם נמצא בין ישרים וצדיקים, אבל היצר הרע מסית אותו להראות שהוא גיבור, וכגון אם כל בני הישיבה הם צייתנים ונכנעים לסדרי הישיבה, אבל הוא 'גיבור' ואינו נכנע לסדרי הישיבה, כי הוא רוצה חירות ואינו רוצה להיות משועבד, ושוכח כי החירות האמיתית היא התורה כמאמרם (אבות ו, ב) "חרות על הלוחות - אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה", והיינו מפני שטבע האדם לשכוח את מה ששייך לאמונה.

ומעשה שהיה באחד שלמד פעם בישיבה, ולאחר שלוש שנים התבטא ואמר: כבר שלוש שנים 'תרמתי' לישיבה, שלמדתי בהתמדה והשקעתי את כוחותיי לטובת הישיבה, והרגיש בטעותו כאילו עשה טובה לישיבה במה שלמד, ומעכשיו הוא משוחרר וכבר אינו חייב ללמוד יותר, ויכול ללכת לעסוק בדברים אחרים, כך היצר הרע מפתה את האדם בכל מקום שהוא נמצא.

כיצד למדו גדולי הדור תורה? ידוע כי התיבות חיבר לעת זקנתו סידור 'דרך החיים', וכפי הנראה זהו החיבור האחרון ממנו, וכתב שם בהקדמה שהסיבה שכתב חיבור זה היא, כי "בחיבורי אשר חיברתי בעזרת צורי וגואלי, לא ידעתי אם כיוונתי בהם להלכה, וגם יראתי אם לא התערב בהם כוונות בלתי רצויות חס ושלום, ואחשבה לדעת זאת בהעלותי אל לבי אלכה לשוח בשדה לעסוק בדיני תפילה הנחוצים לכל העולם", עכ"ד.

והיינו כי התיבות חיבר חיבורים גדולים מאד, נתיבות המשפט, חוות דעת, מקור חיים, נחלת יעקב, ועוד הרבה ספרים, והיה חושש שמא נתערב בהם מחשבה שלא לשמה, ושמה הרגיש איזה חשיבות וזחה דעתו ממה שרואים את החריונות בספריו, לכן חיבר לעת זקנתו את סידור דרך החיים, ששם כתב רק הלכות פשוטות בלי חריפות מיוחדת, וממילא יהיה בזה זיכוי הרבים בשלמות לשם שמים. כך למד התיבות.

ולמעשה גם בסידור דרך החיים, מי שמעיין היטב יכול לראות את חריפותו, ולפעמים מיישב בדבריו קושיות של גדולי האחרונים, ולדוגמא בדיני תפילת ערבית (אות ה') מיישב במילה אחת קושיא של המגן אברהם (או"ח קח, יא) בעניין אונס ביום אחרון, והרי המגן אברהם היה מגדולי האחרונים, ונתחברו חיבורים רבים על דבריו, מחצית השקל ועוד, והדרך החיים במילה אחת יישב את קושייתו. [א"ה. ונתבאר בשיעורי רבינו שליט"א לכתובות דף ב' ע"ב].

כיצד למד מרן החזון איש זצ"ל? הנה יש הקדמה בחזון איש אורח חיים, ולא כתב שם חידושים שלו, אלא העתיק דברי התעוררות ממאמרי חז"ל, מהו כוח התורה ומה זה מוסיף לאדם, וגם כמה הוא חיוב עמלה של תורה, מה היא דרגת עמלה של תורה, כמה החיוב להתאמץ וכמה זכויות יש בזה.

וידוע כי החזון איש בעצמו, עמל התורה שלו היה באופן שאי אפשר לתאר, והרבה פעמים היה מתעלף מרוב התעמקות, ופעם אחת למד מתוך ריכוז חזק מאד עד שנפל והתעלף, והיו שם כאלה שנבהלו מאד כשראו אותו במצב כזה, עד שהגיע החברותא שהיה רגיל עימו, ואמר להם שזה דבר מצוי אצלו, וימתינו כמה דקות עד שיתאושש.

אמנם צריכים לדעת כי רק מי שיש לו כוחות כאלה יכול לעשות כך, ומי שאין לו כוחות כאלה עלול לקבל מחלת נפש אם ינהג ככה, לכן כל אחד צריך ללמוד לפי כוחותיו, כך היא דרכה של תורה, וכך היא הענוה שצריכים לתורה.

ושמעתי ממורי הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שביאר כי נאמרו כאן שלושה סוגים של ענוה, שהן דרגות שונות זו למעלה מזו. דוד המלך אמר "ואנוכי תולעת ולא איש", ותולעת יש בה רוח חיים ויכולה לנוע ולזוז, אבל אברהם אבינו אמר "ואנוכי עפר ואפר", והיינו דרגה יותר גדולה בענוה, כמו עפר ואפר שאין בהם רוח חיים, אבל גם בזה עדיין יש איזה חשיבות, כי האפר הוא שווה פרוטה ויכולים לקדש בו אשה, ומשה רבינו אמר "ונחננו מה", והיינו הדרגה הגבוהה ביותר, שלא הרגיש שום חשיבות בעצמו, גם לא כמו תולעת ואפר.

וידוע מה שאמרו חז"ל (יבמות מט, ב) כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה ומשה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה, והיינו שמשה רבינו קיבל נבואה בבהירות יותר מכל הנביאים, והסיבה לזה מפני שמשה רבינו היה העניו מכל האדם אשר על פני האדמה, והיה בדרגה של ענוה יותר גדולה מאברהם אבינו, לכן קיבל נבואה באספקלריא המאירה יותר מכל הנביאים.

ובאמת לא שייך שיהיה אדם בימינו עם דרגה של ענוה כמו משה רבינו, שהרי כתוב בתורה (במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", והיינו שלא שייך שיהיה אדם על פני האדמה עם ענוה כמו משה רבינו, ומבריאת העולם עד תחיית המתים לא היה ולא יהיה אדם עם דרגה של ענוה כמו משה רבינו.

לכן אנו מבקשים בתפילה בסוף שמונה עשרה "ונפשי כעפר לכל תהיה", ומה שלא מבקשים על דרגת ענוה כמו 'תולעת', זהו מפני שעפר זוהי דרגה יותר גדולה של ענוה, אבל גם לא מבקשים על דרגת ענוה של 'ונחננו מה' מפני שזוהי תפילת שווא, שכבר אמרה תורה שלא שייך שיהיה אדם בדרגת ענוה כמו משה רבינו, ולכל היותר יכולים לבקש ונפשי 'כעפר' לכל תהיה, שזוהי דרגתו של אברהם אבינו בענוה, וכל אחד יכול להגיע לזה, כמו שאמרו (תדא"ר פרק כ"ה) חייב אדם לומר מתי גיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב.

והנה יש לפעמים אדם שיודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו, וכמו שכתוב אצל נמרוד (בראשית י, ט) "על כן יאמר כנמרוד גיבור ציד לפני השם", ופירש"י, על כן יאמר - על כל אדם מרשיע בעוונות פנים יודע ריבונו ומתכוון למרוד בו יאמר זה כנמרוד גיבור ציד. והיינו מפני שנמרוד הייתה לו אמונה, וידע שיש גיהינום ויש עולם הבא, שהרי היה נכדו של חם שעבר את המבול וראה את נח, ואף על פי כן היה יודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו.

ולכאורה אינו מובן כיצד יתכן מצב כזה שאדם יהיה מכיר את ריבונו ומתכוון למרוד בו, הרי הוא יודע את הסוף ומדוע אינו מפתח מהגיהינום? והסיבה לזה מפני שהיצר הרע מפתה את האדם שיחשוב שהוא גיבור, ומסית אותו להראות את גבורתו שאינו מפתח משום דבר, וכמו שיש כאלה שמאבדים עצמם לדעת והולכים לכתחילה על מנת להיהרג כדי להראות שאינם מפתחים, וכך היצר הרע מפתה את האדם כי למרות שהוא מכיר את ריבונו ויודע שיהיה גיהינום, עליו להראות את גבורתו שאינו מפתח מהגיהינום.

ושמעתי מהגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל שעמד על מה שרואים אצל פרעה, כי לאחר שגירש את בני ישראל מארצו, פתאום נהפך לבבו והתחיל לרדוף אחריהם, וכמו שכתוב (שמות יד, ח) "וייהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו וגו'"; ויחזק השם את לב פרעה מלך מצרים וירדוף אחרי בני ישראל, ואינו מובן כיצד נהפך לבבו פתאום, הרי כבר קיבל עשר מכות ועבדיו אמרו לו (שם י, ז) "הטרם תדע כי אבדה מצרים", והיכן השכל במה שהתחיל שוב לרדוף אחריהם?

והביא על זה מדברי המדרש כי פרעה התחיל לרדוף אחרי בני ישראל, אף על פי שידע שהוא עלול למות, מפני שחשב מה יאמרו עליו אומות העולם שבתחילה אמר שלא ישלח את בני ישראל ועכשיו שלחם, ולכן העדיף לרדוף אחריהם ולמות 'מות גיבורים' שכולם יראו שעמד בדיבורו ולא שלחם, וכך גם מי שיודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו, הרי הוא יודע את סופו שיקבל גיהינום על זה, ואף על פי כן הוא

נדבת משפחת קרול
לרגל השמחות השרויות במעונם